

Securitate și intelligence - O abordare conceptuală -

Marian SEBE

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
ms.oscsint@gmail.com

Abstract

The development of any field relies heavily on its capacity to identify, select and define a body of key-concepts and theories, an episteme¹, that would provide the theoretical basis for any future research in the field. The on-going debates both inside the Romanian intelligence and academic communities regarding the intelligence activities taking place in this country are still lacking substance and drive, in comparison with global social and technological development. Moreover, there is a need for more academically-grounded papers in the field that would address in a systematic and detailed manner issues related to security and intelligence.

In this context, the purpose of this article, the first from a future series, is to shed some light on various meanings of the terms security and intelligence so that we may reach a common understanding on the nature of intelligence in a Romanian context so that we may make the first steps towards developing a theory and a doctrinal framework that will contribute to the process of building a national intelligence system in Romania.

Keywords: episteme, concept, intelligence, security.

Introducere

Acest demers se înscrie într-un plan personal, dar și colectiv, de promovare și impulsioneare a înțelegerii necesității adoptării unor abordări epistemologice în domeniul securității și intelligence. Eforturile de construcție

¹ Episteme – etimologic vine din cuvântul grecesc antic *epistimi*, ce înseamnă *cunoaștere* sau *știință*, provenind din verbul *epistame*, ce înseamnă *a cunoaște*. În taxonomia lui Plato *episteme* înseamnă *cunoaștere*, cu înțelesul de *convingere adevărată justificată*, în contrast cu *doxa*, ce înseamnă *opinie* sau *convingere obișnuită/comună*.

teoretică și doctrinară a domeniului informațiilor din România trebuie să fie integrate într-un proces ce nu poate avea loc decât prin înțelegerea importanței trinomului *teorie-educație-practică*, care înseamnă respectarea etapelor de proiectare, implementare, dezvoltare și corelare a programelor din cercetare, învățământ și zona operațională a domeniului în cauză.

Dezbaterile din sfera operațională și academică privind activitatea de informații existente la nivelul structurilor de informații din România sunt încă destul de sterile, din punct de vedere al conținutului, academic vorbind, și extrem de lente, în comparație cu dezvoltarea socială și tehnologică globală. Aici am putea face câteva precizări. Dezbaterile noastre și viteza de adaptare par destul de încete față de ritmul cu care se dezvoltă societatea cunoașterii. De asemenea, de cele mai multe ori lucrările instituționale, dar și cele personale, în plan academic, nu sunt la obiect ori ceea ce în termeni militari înseamnă scurt, clar și la obiect. Aceste aspecte vin în contradicție cu firea și năravul nostru de a fi extrem de generali și de pompoși în exprimări fără a spune de multe ori absolut nimic.

Informații vs. Intelligence

„Errors in definition lead to errors in strategy”

(Robert David Steele, președintele Open Source Solutions)

Orice disciplină, domeniu sau știință are nevoie de un set de concepte și definiții care să caracterizeze acel sector, să-l definească și să fie folosit în comun de către toți lucrătorii și specialiștii săi. Atâta timp cât o disciplină nu are o literatură și un vocabular propriu, cu metodologia și corpul său doctrinar, și chiar și teoria sa fundamentală atunci riscă să nu atingă o maturitate deplină².

În România domeniul „informațiilor” are nevoie de un asemenea set de concepte pentru specialiștii săi, luând în considerare faptul că în spatele nostru se află o evoluție de aproximativ 150 de ani de dezvoltare modernă a informațiilor, de experiență acumulată, ce trebuie împărtășită și transmisă noilor generații³.

² Sherman KENT, *The Need for an Intelligence Literature*, Studies in intelligence, No. 1, September 1955.

³ M. SEBE, *Why Intelligence*, Analele Universității București, Seria Științe Politice, Anul XIII (2011), nr. 2, 17 p.

În ultima perioadă am asistat la un proces de globalizare lingvistică și anglicizare, ce are ca efect acceptarea deliberată a unui mijloc de comunicare comun în relațiile economice internaționale. În contextul intensificării fluxurilor informaționale la nivel internațional s-a evidențiat tot mai puternic necesitatea utilizării unui limbaj comun, care să permită stabilirea unei relații de comunicare eficientă între entități diferite.

De aceea după 1990, în limba română au fost introduse o serie de concepte, majoritatea provenite din limba engleză, precum: management, marketing, apărute ca urmare a introducerii acestor discipline ca obiect de studiu în instituțiile de învățământ din România.

Aderarea României la Uniunea Europeană și la NATO a readus în atenția publicului nevoia adaptării limbii române la realitățile contemporane, fiind introduse în limbajul curent o serie de concepte specializate, ce făceau referire la mecanismele instituționale a celor două organizații. Adoptarea acestor noi concepte a fost rezultatul necesității asigurării interoperabilității între instituțiile și specialiștii români și cei din celelalte state membre. Conceptul „intelligence”⁴ cunoaște în prezent o evoluție similară. În ultima perioadă au fost inițiate demersuri, atât la nivelul instituțiilor militare de învățământ superior cât și în cadrul universităților civile în direcția desprinderii „intelligence-ului” din marea familie a studiilor de securitate și fundamentarea sa ca disciplină independentă. Precum în cazul altor discipline, relativ noi introduse în România, precum managementul, marketingul, știința politică, este necesară elaborarea sau unde acest lucru nu este posibil preluarea de concepte, care să stea la baza respectivei discipline.

În limba română, acest cuvânt, iar în domeniul informațiilor, acest concept nu există. Literatura de specialitate, din cadrul instituțiilor guvernamentale specializate (serviciile de informații), nu asigură acoperirea procesului de tratare a informației cu un concept echivalent noțiunii de cunoștințe. Ciclul etapizat al tratării informațiilor este denumit proces operativ-informativ, cele două cuvinte echivalând cu etapele de colectare (partea operativă) și analiză (partea informativă) a informațiilor, specifice modelului anglo-saxon și francez⁵.

⁴ Intelligence – acest cuvânt-concept va fi folosit în lucrare ca un substantiv neutru, defectiv de plural, prin împrumut din limba engleză, la fel ca și pentru conceptele de management și marketing.

⁵ Jacques BAUD, *Encyclopedie du Renseignement et des Services Secrets*, Ed. Lauvazelle, 1997.

Pentru o prezentare cât mai riguroasă a fenomenului „informațiilor”, lipsa unui concept românesc în domeniu, echivalent cunoștințelor, ne determină să împrumutăm și să operăm cu denumirea anglo-saxonă de „intelligence”. Pe de o parte, aceasta este cea mai ușoară adaptare a sintagmei „operativ-informativ” prin intermediul conceptului „intelligence” dintr-o limbă străină. Pe de altă parte, îl putem utiliza ca să evităm folosirea mai multor cuvinte sau a unor propoziții explicative interminabile, atât pentru acest concept, cât și pentru anumite aspecte specifice ale domeniului (cum ar fi echivalentul cunoașterii, aspectul managerial și organizațional, precum și cel acțional propriu-zis).

În domeniul „informațiilor” (intelligence), specialiștii domeniului percep cercetarea prin culegerea de date și informații pe care le analizează, evaluează și le înaintază experților în planificare și factorilor politici, pentru a lua decizii cât mai eficiente la nivel național. În acest sens, intelligence-ul este informație evaluată.

Evaluarea și estimarea informațiilor înseamnă „a cerne, a clasifica și a estima credibilitatea informației culese, procedând din această analiză la deducții pertinente, ce vor fi interpretate în relație cu necesitățile celor care le planifică, decid și operează”⁶. Totodată informațiile trebuie verificate din punct de vedere al veridicității acestora, deoarece „toate indiciile, informațiile, secrete sau nu, sunt adunate, analizate, comparate, încrucișate, completate până când se conturează o convingere sigură. În acest mod, vom înțelege importanța acordată stabilirii veridicității indiciilor; detaliul cel mai inocent și mai trivial în aparență poate fi semnul unui adevăr esențial, iar prin adăugarea secvențelor și prin interpretarea lor se poate fundamenta o convingere rațională”⁷.

Etapă analitică este deosebit de complexă, iar printr-o metodologie specifică diferențiază posibilul de probabil și prin intermediul unei scale⁸, de estimare probabilistică, permite trecerea de la probabil la adevărat. În procesul analitic se trece de la analiză la sinteză (ceea ce anglo-saxonii numesc estimation) prin interpretare. Tot acest proces face ca informația la finalul ciclului operativ-informativ să nu mai fie tot informație.

⁶ Harry Howe RANSOM, *Intelligence Establishment*, Harvard University Press, 1970, *apud* Alain DEWERPE, *Spionul – antropologia secretului de stat contemporan*, Ed. Nemira, București, 1998 pg. 13.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Sherman KENT, *Words of Estimative Probability*, Studies in Intelligence, Fall 1964; si site internet <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/sherman-kent-and-the-board-of-national-estimates-collected-essays/6words.html>

În acest moment, ajungem la o problemă încă nedeslușită, la nivel de sistem, și nesoluționată în domeniul informațiilor (serviciilor de informații) din România. Putem să punem sau nu semnul egal între informații (înainte de proces) și informațiile rezultate în urma procesului de culegere, analiză, evaluare, interpretare a acestora, care ar trebui să fie denumit la noi ca proces operativ-informativ? Trecerea informațiilor printr-un proces etapizat și elaborat, precum și amplitudinea acestuia la o scară inter și intra-instituțională a unei entități organizaționale, fie aceasta statul-națiune fie corporația publică ori privată, ne conduce către convingerea faptului că nu putem accepta această egalitate⁹.

Conceptul corect și normal este cel de intelligence. Acesta este utilizat deja în serviciile specializate românești de aproximativ un deceniu și jumătate, atât la nivel intern, cât și la nivel extern, cu diverși parteneri și în cadrul misiunilor NATO. În domeniul privat sau cel academic de asemenea funcționează conceptele de intelligence competitiv, business intelligence, intelligence academic, intelligence financiar, intelligence cultural, cyber-intelligence, web intelligence, intelligence colaborativ, intelligence colectiv etc. În opinia multor specialiști ai domeniului, practicieni, cercetători, profesori, inclusiv a mea, nu putem să acceptăm la nesfârșit această stare de incertitudine conceptuală care ne duce de fapt spre ceea ce aș caracteriza ca dezvoltarea unui intelligence agnatologic¹⁰ și nu cel ce trebuie să ne orienteze, cel de intelligence epistemologic. Orientarea epistemologică în intelligence o vom putea înfăptui în momentul când liderii noștri politici și militari vor înțelege importanța respectării trinomului teorie – educație – practică. Numai o construcție de proces și de sistem care să conecteze cele trei elemente vor putea duce la realizarea unui intelligence sistemic susținut de o cercetare a domeniului, de o școală românească de intelligence și de practicieni pe măsură.

Pentru a respecta un algoritm de proiectare și dezvoltare a domeniului intelligence trebuie să înțelegem faptul că orice construcție de succes a unui sistem de intelligence are nevoie de respectarea unor elemente fundamentale:

- a. orice organizație de intelligence are nevoie de teoria, strategia, doctrina

⁹ M. SEBE, *Why Intelligence*, Analele Universității București, Seria Științe Politice, Anul XIII (2011), nr. 2, 17 p.

¹⁰ Agnatologia sau agnotologia – descrie și studiază producția culturală a ignoranței, în special publicarea datelor științifice inexacte sau care induc în eroare. Termenul a fost introdus de profesorul de istorie a științei Robert N. Proctor, inițiatorul acestui domeniu de cercetare.

și tehnologia aferentă pentru a fi complete¹¹; b. respectarea lanțului ierarhic, pe undeva, dintre politică și intelligence, în sensul că înainte de dezvoltarea unei strategii de intelligence ai nevoie de nivelul ierarhic superior, adică de strategia de dezvoltare și strategia de securitate națională; c. înainte de elaborarea oricărei legislații în materie de intelligence (norme, instrucțiuni, legi etc.) întâi se înțeleg și se elaborează conceptele¹².

În acest context, pentru o clarificare suplimentară asupra domeniilor abordate este necesară înțelegerea conceptelor de securitate și intelligence. Importanța conceptelor nu rezidă doar în oferirea de etichete unor categorii empirice precum „terorist”, „spion”, „agent”, ci ele sunt necesare pentru definirea și identificarea mecanismelor și structurilor de tipul proceselor, ciclurilor, rețelelor etc¹³. După ce ajungem să avem o înțelegere comună a naturii conceptului și domeniului intelligence este necesară dezvoltarea unei teorii care în schimb ne va ajuta în proiectarea unor sisteme de intelligence cât mai eficiente posibil.

Definirea conceptelor de securitate și intelligence reprezintă un demers important și anevoios în planul academic al ultimelor decenii.

1. Conceptul de securitate

„History teaches us that men and nations behave wisely once they have exhausted all other alternatives”

(Abba Eban, premier israelian)

Ambiguitatea termenului „securitate” reprezintă o caracteristică definitorie a acestuia. Dacă din punct de vedere al apariției și evoluției securitatea este un concept ce aparține domeniului militar, după sfârșitul Războiului Rece și apariția unor noi paradigme, conceptul de securitate este elementul central al unei dezbateri între cei care susțin limitarea sa la perspectiva militară, respectiv cei care promovează extinderea conceptului astfel încât să corespundă noilor amenințări și realități.

În abordarea tradițională a studiilor de securitate (sec. XIX–XX), securitatea a fost înțeleasă ca putere militară. Arta militară, ca domeniu ce

¹¹ Deborah BARGER, „Toward a Revolution in Intelligence Affairs”, RAND Corporation, 2005, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf accesat în 10.12.2013, p.111.

¹² Gifford PINCHOT, Elizabeth PINCHOT, *The End of Bureaucracy and the Rise of the Intelligent Organization*, Berrett-Koehler, San Francisco, 1993

¹³ Peter GILL, Mark PHYTHIAN, *Intelligence in an Insecure World*, Polity Press, Malden, 2006, p. 6.

integra pregătirea și administrarea chestiunilor legate de război, era necesară deoarece securitatea statului nu putea fi obținută decât printr-o permanentă pregătire pentru război¹⁴. În România, un reprezentat al teoriilor privind războiul, și implicit securitatea, este sociologul Dimitrie Gusti. În volumul *Sociologia națiunii și a războiului*, el realizează o analiză în profunzime a războiului, definit drept unul dintre cele mai complexe fenomene sociale. Gusti distinge între mai multe aspecte ale războiului, prezentate prin prisma a două perspective opuse – pacifism și antipacifism, respectiv aspectul: istoric, etic, biologic, politic și economic¹⁵.

Din punct de vedere academic, securitatea este un concept central al studiilor de securitate, care sunt la rândul lor o sub-disciplină în cadrul relațiilor internaționale. În timp ce relațiile internaționale se ocupă cu studiul interacțiunilor politice dintre „actorii” internaționali, ce pot fi state, organizații internaționale și, într-o mai mică măsură, indivizi, studiile de securitate abordează doar o secvență din cadrul acestor interacțiuni politice, respectiv cele ce joacă un rol în asigurarea securității actorilor implicați. Haftendorn susține că termenul „securitate” este ambiguu atât în formă, cât și conținut, întrebându-se dacă securitatea este un scop, un domeniu tematic, un program de cercetare sau o disciplină¹⁶, la fel ca și Art Dewulf, care considera securitatea, un concept „ambiguu și flexibil în sens”¹⁷. Principalele paradigme din cadrul relațiilor internaționale (realism, liberalism, constructivism, instituționalism) oferă cadre conceptuale alternative necesare înțelegerii complexității ce rezultă din încercarea de a studia volumul enorm de interacțiuni ce au loc între actorii de pe scena internațională, ele reprezentând lentile prin intermediul cărora se poate realiza o analiză a problematicilor de securitate din domeniul relațiilor internaționale¹⁸. Deși au existat multiple încercări de definire a acestui concept, în special după sfârșitul Războiului Rece, când paradigma

¹⁴ Ștefan LĂCĂTUȘ, „Precursorii Studiilor de Securitate”, site-ul Centrului de Promovare a Culturii de Securitate, <http://www.cpcs.ro/articol-precursori-securitate1.php>, accesat la 05.12.2013.

¹⁵ Dimitrie GUSTI, *Sociologia națiunii și a războiului*, Ed. Floare Albastră, București, 1995, p. 98-136.

¹⁶ Helga HAFTENDORN, „The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security”, *International Studies Quarterly*, vol. 35, no. 1, Mar., 1991, p. 3

¹⁷ Art DEWULF, Daan BOEZEMAN, Martijn VINK and Pieter LEROY, „The interplay of meaning and power in the science-policy-society triangle: powering, puzzling and co-producing climate change adaptation”, *Knowledge for Climate – Governance of Adaptation to Climate Change – WP4 position paper*, 1998, p. 820.

¹⁸ Peter HOUGH, *Understanding Global Security*, Routledge, London & New York, 2008, p. 2.

predominantă a relațiilor internaționale a cunoscut o schimbare fundamentală, acest lucru s-a dovedit a fi dificil, deoarece așa cum constata Brauch „*securitatea nu este un concept independent, fiind întotdeauna legat de sistemele de valori individuale sau societale*”¹⁹.

Abordarea tradițională este criticată pentru că este prea limitată pentru a acoperi toate aspectele securității, fiind axată doar pe amenințările militare, iar securitatea națională este percepută ca fiind securitatea statului. Curentul tradiționalist respinge ideea extinderii noțiunii de amenințare, considerând forța militară principala amenințare, iar celelalte probleme doar potențiale cauze secundare de insecuritate. Pe de altă parte, abordarea postmodernă este criticată deoarece include în sfera securității toate aspectele vieții umane, punând, astfel în pericol însăși aplicabilitatea noțiunii²⁰. Conform școlii de gândire realiste - potrivit căreia securitatea este preocuparea majoră a statelor, forța este principalul instrument, guvernele își păstrează unitatea pe măsură ce interacționează unele cu altele – securitatea este obținută odată ce amenințările pot fi prevenite sau cel puțin gestionate²¹. Paradigma liberală, pornind de la convingerea că natura umană este una bună, prin definiție susține ideea promovării unor relații de menținere a păcii în cadrul sistemului internațional. Statele pot soluționa probleme globale doar dacă cooperează între ele. Iar gestionarea problemelor de securitate necesită implicarea instituțiilor internaționale și cooperarea interstatală. Conform paradigmei libérale securitatea poate fi atinsă prin două metode: înființarea unor mecanisme de securitate colectivă și controlul armelor²². Pe de altă parte, constructivismul social percepe securitatea ca rezultat al interacțiunilor dintre diverși actori, ale căror valori sociale și identități modelează aceste relații. În consecință, securitatea este partajată între indivizi, constituită printr-un proces de interacțiune și negociere. Odată ce percepția securității s-a schimbat, și frica de celălalt este depășită, securitatea este realizată²³. Cea de-a patra școală

¹⁹ Hans Gunther BRAUCH, „Reconceptualising Security from National to Environmental and Human Security”, *International Security, Peace, Development and Environmental*, vol. 2, 2003, p. 52.

²⁰ Mieczyslaw MALEC, „Security Perception: Within and Beyond the Traditional Approach”, *Naval Postgraduate School*, Monterey, iunie 2003, p. 3.

²¹ Joseph NYE, S. LYNN-JONES, „International Security Studies: A Report of a Conference on the State of the Field”, *International Security*, 12,4 Spring: 5–27, pp. 6–8;

²² SALEHA FARUQUE, „Liberal and Realist Theory Perspectives on International Security”, <http://suite101.com/a/liberal-and-realist-theory-perspectives-on-international-security-325691> accesat în 07.12.2013.

²³ Hasan ULUSOY, 2003: „Revisiting Security Communities After the Cold War: The Constructivist Perspective”. *Perceptions*, nr. 8, septembrie-noiembrie, p. 161.

de gândire, instituționalismul, împărtășește multe dintre convingerile realiste cu privire la sistemul internațional – caracterul său anarhic, faptul că statele își urmăresc interesele proprii, că actorii raționali ce doresc să supraviețuiască încearcă să-și maximizeze puterea și că relațiile dintre țări sunt caracterizate de incertitudine. Cu toate acestea, instituționalismul pe baza teoriei jocurilor și a macroeconomiei ajunge la o concluzie radical diferită de cea realistă, și anume că cooperarea între națiuni este posibilă. Instituțiile – definite ca un set de reguli, norme, practici și proceduri de luare a deciziilor modelează așteptările, contribuind la reducerea incertitudinii și favorizând cooperarea²⁴.

Anii '80 au consemnat câteva modificări esențiale în percepția securității, pe măsură ce a apărut și a căpătat importanță ideea securității internaționale. Astfel, conceptul de securitate s-a extins prin încorporarea problematicilor economice și de mediu, iar accentul discursului științific a trecut de la „pace” la „securitate”.

Începând cu 1990 se observă o multiplicare a încercărilor de elaborare a unui cadru conceptual pentru securitate, care să fie adecvată noii ere a politicii internaționale proclamată de politicieni, cercetători și opinia publică. În această nouă lume, teama de amenințarea nucleară se diminuează și noi probleme, înainte marginalizate în sfera securității începuseră să capete importanță. Datorită acestor schimbări profunde ale sistemului internațional, securitatea include printre altele securitatea societală, securitatea umană și securitatea comprehensivă. Astfel, deja în 1983 Ullman definea securitatea drept „o acțiune sau secvență de evenimente care amenință în mod drastic, și pe o perioadă relativ scurtă de timp, să degradeze calitatea vieții locuitorilor unui stat ori amenință semnificativ limitarea opțiunilor politice disponibile unui guvern sau stat, ori a entităților private, nonguvernamentale (persoane, grupuri, corporații) din cadrul statului”²⁵, îndepărtându-se mult de concepția tradițională promovată de către școala realistă, care, însă, și-a menținut, abordarea clasică așa cum se observă din afirmația lui Walt care în 1991, opt ani mai târziu definea studiile de securitate drept „studiul amenințării, a folosirii și controlului forței militare”²⁶. Definiția propusă de Walt se înscrie într-o lungă tradiție realistă, ce asocia securitatea cu amenințările militare, în timp ce probleme precum criminalitatea transnațională, securitatea umană, etc. nu erau considerate amenințări de securitate. Chiar și finalul Războiului

²⁴ Anne Marie SLAUGHTER, „International Relations, Principal Theories”, http://www.princeton.edu/~slaughtr/Articles/722_IntlRelPrincipalTheories_Slaughter_20110509zG.pdf accesat în 07.12.2013.

²⁵ Richard ULLMAN, „Redefining Security”, *International Security*, Vol. 8, no. 1. 1983, p 133.

²⁶ Stephen WALT, „The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, vol 35, no. 2. June 1991, p. 212.

Rece – sfârșitul antagonismului sistemic dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, a fost interpretat de autorii conservatori ca semnalizând necesitatea revenirii la origini în domeniul studiilor de securitate, opunându-se extinderii sferei de cuprindere a conceptului securitate. Acest curent de gândire a rămas însă marginal, iar definiției propuse de Ullman i s-au adăugat și altele, aparținând unor teoreticieni de marcă ai domeniului, precum Ayoob (amenințările interne și nu cele externe reprezintă principala preocupare de securitate a statelor în curs de dezvoltare), Lynn-Jones și Miller (au evidențiat importanța încadrării ultranaționalismului și a migrației în categoria amenințărilor de securitate națională) și ulterior reprezentanții Școlii de la Copenhaga, Ole Wæver și Barry Buzan²⁷. În concepția Școlii de la Copenhaga, amenințările se pot manifesta într-o varietate de contexte politice sau domenii ale vieții: politic, economic, militar, cultural, demografic, ecologic etc. Astfel, studiile de securitate ar trebui să fie centrate pe identificarea, localizarea și evaluarea celor mai importante măsuri de „securitizare” inițiate de actorii principali ai vieții sociale. Buzan, Wæver și de Wilde consideră că agenda de securitate este construită prin actele de securitizare, acte ce reprezintă forme ale practicii sociale – agenda este construită pe ambele căi (obiectivă, de către structurile de stat și subiectivă, de către actorii sociali: public, organizații, presă). Astfel, în opinia lui Wæver, securitizarea este procesul discursiv și politic prin care înțelegerea comună este construită în cadrul unei comunități politice pentru a trata ceva ca pe o amenințare existențială la o valoare de referință, și pentru a permite luarea unor decizii urgente și excepționale de combatere a acestei amenințări²⁸.

Conceptul a devenit unul tot mai cuprinzător, făcând referire la domenii diverse care până atunci nu erau analizate prin lentila securității, ceea ce a permis lui Burgess la sfârșitul Războiului Rece să vorbească despre conștientizarea unor amenințări variate, dar care posedă două caracteristici principale: depășesc granițele statului-națiune și sunt interconectate ca urmare a globalizării.

Această mutație în planul securității nu este doar una empirică, ci și una conceptuală. Astfel, logica securității a evoluat semnificativ în ultimele două decenii, prin logică înțelegându-se interacțiunea dintre cele trei dimensiuni ale conceptului: obiectul, subiectul și agenția. Din acest punct de vedere Burgess distinge 5 evoluții:

²⁷ Peter HOUGH, *op. cit.*, 7-8.

²⁸ Barry BUZAN, Ole Wæver, *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 489.

- securitatea a devenit tot mai comercială, o „marfă care poate fi cumpărată și vândută”;
- furnizorii de securitate, fie ei privați sau publici, recurg tot mai mult la soluții tehnologice pentru îndeplinirea sarcinilor;
- tehnologizarea securității a condus la stadii evolute de industrializare a securității, ce presupune un tip de diferențiere a unui „produs” intern (securitatea este o marfă: diversă, localizată, adaptată unui anumit context, unui anumit utilizator și consumator);
- securitatea a devenit globală;
- efortul colectiv al acestor transformări ale conceptului securitate este producerea insecurității (insecuritatea crește proporțional cu modificarea modalității de abordare a problematicii de securitate)²⁹.

Existența mai multor școli de gândire în domeniul relațiilor internaționale face dificilă, dacă nu imposibilă formularea unei definiții unice și cuprinzătoare pentru conceptul securitate. De aceea, putem concluda că modul în care un stat sau actor își definește securitatea depinde în mare măsură de contextul istoric/politic/cultural și că rareori politicile de securitate reprezintă modele pure: realist, liberal, constructivist etc, ci, cel mai adesea ele îmbină elemente aparținând mai multor curente de gândire în funcție de interese și necesitățile factorilor decizionali.

Pe de altă parte, deși scena internațională permite coexistența unui număr mare de definiții a securității, adaptate specificului fiecărui actor în parte, a căror studiere permite înțelegerea resorturilor interne care guvernează modul în care respectivul actor acționează în cadrul interacțiunilor cu alte entități, când vine vorba de interiorul unei entități, lucrurile stau în mod diferit, fiind necesară formularea unei definiții unanim acceptată pentru securitate.

2. De ce este nevoie de o definiție a securității?

Ar fi două rațiuni pentru care avem nevoie de o definiție a securității.

Prima se referă la abordarea conceptuală, pentru a înțelege toată lumea, profesioniștii din instituțiile publice și cele private, precum și societatea civilă, același lucru despre acest concept.

²⁹ Craig SNYDER (ed.), *Contemporary Security and Strategy*, Palgrave Macmillan, New York, 2008, p. 62.

A doua se referă la necesitatea definirii clare a securității, în cadrul unei strategii naționale din care va fi extrasă esența definirii și proiectării conceptului de intelligence și strategia națională de intelligence.

Așa cum afirma John Hicks „*nu este profitabil să ne înhăptăm la realizarea unei analize fine a unei definiții până nu decidem scopul pentru care ne dorim o astfel de definiție*”. Astfel, încât întrebarea principală nu este „Cum să definim securitatea?”, ci „De ce avem nevoie de o definiție a securității?”.

Unul dintre argumente ar putea fi necesitatea de a oferi un anumit nivel de îndrumare în procesul de elaborare al politicilor publice în domeniu (deși în mod pragmatic, rareori decidenții iau în considerare principiile securității așa cum sunt ele teoretizate în lumea academică). Un al doilea obiectiv ar putea fi ghidarea opiniei publice, promovând o anumită perspectivă asupra securității și un set de principii care să fie îmbrățișate de cetățenii unui stat. Al treilea obiectiv este de a contesta politicile deja existente în domeniu. Disputarea fundamentelor științifice ale unei politici este o modalitate prin care opoziția, în cadrul unui sistem democratic, poate contribui la reducerea sprijinului populației pentru un set de politici cu care nu este de acord. Ultimul și cel mai pragmatic argument este pentru a influența în mod direct modalitatea de distribuție a puterii și a resurselor. O organizație interesată de programele de mediu poate spera că prin promovarea unei definiții a securității care să cuprindă o componentă puternică de mediu, poate genera o schimbare la nivelul politicilor guvernamentale, astfel încât o parte importantă din fonduri să fie alocate politicilor de mediu și nu zonei militare³⁰.

În cadrul dezbaterii pe tema extinderii conceptului de securitate, diferitele percepții ale securității variază de la viziunea strict militară a lui Walt, la cea mai extinsă a lui Ullman, și până la securitatea umană. Înțelegerea naturii securității și a amenințărilor ca indicatori ai insecurității va îmbunătăți capacitatea sociologilor și a politicienilor de a aborda provocările de securitate³¹. Pe de altă parte, ca și în cazul intelligence-ului, diferiți autori au formulat avertizări cu privire la pericolul diluării sensurilor conceptului, dacă termenul securitate va fi extins pentru a cuprinde o prea mare varietate de domenii. Un bun exemplu în acest sens îl reprezintă „*teoria securitizării*” formulată de Waever și Buzan. Securitizarea este un proces prin care un stat declară un anumit fenomen ca fiind o problemă de securitate națională. Acest proces cuprinde trei etape principale: nonpolitic (problema nu aparține sferei politice), politizare (devine parte a dezbaterii publice) și securitizare (problema este considerată a fi o amenințare la

³⁰ Emma ROTSCHILD, „What is Security?”, *Daedalus*, vol. 124, nr. 3, vară 1995, pp. 57-59.

³¹ Mieczyslaw MALEC, *op. cit.*, 2003.

adresa securității naționale și necesită măsuri de contracarare ce depășesc limitele activității politice normale)³². Securizarea prezintă anumite riscuri, oferind elitelor politice posibilitatea de a ocoli normele democratice, utilizând acest instrument pentru a obține controlul asupra anumitor domenii și satisfacerii unor interese personale³³.

Definiții ale securității

• 1942 – Walter Lippman afirma că „*O națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericolul de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină, obținând victoria într-un război*”³⁴.

• 1962 – Arnold Wolfers „*securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate*”. În opinia lui Wolfers, conceptul de securitate națională este un „*simbol ambiguu*”, care „*s-ar putea să nu aibă nicio semnificație*”³⁵.

• 1981 – Ian Bellany notează că „*securitatea, în sine, este o relativă absență a războiului, combinată cu convingerea relativ solidă că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere*”³⁶.

• 1988 – Joseph Nye afirma că majoritatea politicilor de securitate sunt menite să asigure „*autonomie socială ca grup și un anumit nivel al statutului politic, și nu doar să asigure supraviețuirea fizică a indivizilor din interiorul granițelor naționale*”³⁷.

• 1997 – David Baldwin sugerează reformularea definiției lui Wolfers pentru a elimina ambiguitatea din fraza „*absența amenințărilor*”. În formularea lui Baldwin, securitatea determină „*o probabilitate mică de prejudiciere a valorilor dobândite*”³⁸.

³² Columba PEOPLES, Nick VAUGHAN-WILLIAMS, *Critical Security Studies. An Introduction*, Routledge, London și New York, 2010, p. 77.

³³ Ole WAEVER, „Securitization and desecuritization” în Ronnie D. Lipschutz (ed), *On Security*, Columbia University Press, New York, 1995, p. 48-86.

³⁴ W. LIPPMAN, *U. S. Foreign Policy: Shield of the Republic*, Little Brown & Co, Boston, 1943, p. 53.

³⁵ WOLFERS, Arnold, „National Security as an Ambiguous Symbol”, în: WOLFERS, Arnold (Ed.): *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*, John Hopkins University Press, Baltimore, 1962, p. 147.

³⁶ Ian BELLANY, „Towards a Theory of International Security”, *Political Studies*, 29, 1981, pp. 100-105.

³⁷ Joseph NYE, *op. cit.*, p. 6.

³⁸ David BALDWIN, „The concept of security”, *Review of International Studies*, no. 23, 1997, p. 5-26.

• 1991 – Haftendorn susține că definiția tradițională a securității nu descrie domeniul securității actuale, fiind nevoie de o nouă paradigmă a securității, care poate explica schimbările din regiuni variate și care nu este limitată la o singură problematică sau un singur nivel de analiză³⁹.

Este important de reținut că aceste definiții ale securității se înscriu în tradiția anglo-saxonă din domeniu, fiind aplicabile în special democrațiilor occidentale, în timp ce în alte țări există definiții diferite ale securității care accentuează latura sa economică și socială⁴⁰.

Scurt istoric

Conceptul de securitate națională a început să fie utilizat în contextul apariției statului-națiune, în secolul al XVII-lea, urmare a Păcii de la Westphalia. Deoarece aceste state acordau o importanță fundamentală propriei supraviețuirii pe scena internațională, securitatea națională a devenit o preocupare centrală. Pentru a încheia „războiul tuturor împotriva tuturor”, așa cum afirma Hobbes și pentru a asigura un climat de pace, cetățenii își cedau suveranitatea unui monarh, care la rândul său promitea să pună capăt conflictelor. Astfel asigurarea securității este responsabilitatea suveranului în cazul unei monarhii sau a cetățenilor, prin intermediul guvernului și parlamentului, în cazul democrațiilor⁴¹. Acestei tradiții realiste inițiată de Thomas Hobbes i se opune filozofia lui Kant, care propune ideea unei „păci perpetue” ca normă morală ce trebuie respectată de către oamenii raționali. În opinia lui Kant statele-națiune își asigurau securitatea subsumându-și interesele naționale, dreptului internațional⁴². Iar, un al treilea curent de gândire îi aparține lui Grotius, care asimilează politica internațională unei societăți a statelor. Pornind de la premisa hobbesiană că statele sunt principalii actori pe scena internațională, el susține ideea unor interacțiuni bazate pe principiile coexistenței și cooperării⁴³.

Astăzi, securitatea a devenit un obiectiv al politicilor publice, fiind definită de către David Omand drept „o stare de încredere a cetățenilor că riscurile la adresa vieții de zi cu zi, fie generate de amenințări provocate

³⁹ Helga HAFTENDORN, *op. cit.*, p. 3-17.

⁴⁰ Mohammed AYOUB, „The Security Problematic of the Third World”, *World Politics* 43:2, Jan. 1991, p. 261.

⁴¹ Helga HAFTENDORN, *op. cit.*, p. 4

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

*de om fie naturale, sunt gestionate adecvat în măsura în care există încrederea că viața normală poate continua*⁴⁴. Această percepție asupra securității este rezultatul a trei evoluții fundamentale în modul de raportare la securitatea națională:

a. protejarea împotriva evenimentelor disruptive majore (reorientarea și extinderea responsabilităților guvernelor în sfera securității naționale spre protejarea individului și a comunității). Astfel categoria amenințărilor clasice se extinde pentru a include și dezastrele naturale, epidemii etc;

b. importanța acordată anticipării (dincolo de emiterea unor judecăți predictive asupra cursului viitor de evoluție al unor evenimente, se dorește cunoașterea modului în care va arăta lumea în viitor astfel încât decidenții să poată identifica și începe să implementeze politici și parteneriate ce ar permite reducerea potențialelor riscuri);

c. întărirea rezilienței naționale (este necesară pentru ca populația unui stat să fie cât mai bine pregătită să facă față unor potențiale evenimente disruptive)⁴⁵.

Procesul definirii „securității naționale” deși necesar, rămâne unul problematic. Pornind de la cuvintele poetului englez Matthew Arnold „*rătăcind între două lumi, una moartă și una lipsită de forța de a se naște*” putem concluda că deși definițiile tradiționale ale securității naționale nu mai sunt adecvate noilor provocări cu care se confruntă lumea contemporană, înlocuirea lor este dificilă, mai ales în absența unei viziuni strategice.

Producători și consumatori de securitate

Deși majoritatea statelor își doresc să-și mențină independența în domeniul securității, foarte puține chiar reușesc acest lucru. Marea majoritate a statelor sunt forțate să producă individual atâta securitate cât pot (securitate internă) și să depindă de alții actori pentru restul (securitate externă).

Există și state care se bucură de un anumit avantaj în producerea securității, datorită întrunirii unui set de caracteristici (atributele puterii naționale definite de Hans Morgenthau): teritoriu, populație, resurse naturale, tehnologie. Acest avantaj competitiv în producerea securității separă statele în două grupuri: producători de securitate și consumatori de securitate.

Primul grup, datorită costurilor mai scăzute de producție, produce un surplus de securitate care poate fi folosit drept marfă de schimb într-un cadru similar cu cel al pieței. Al doilea grup, după ce-și atinge limita naturală a capacității de producere a securității proprii, poate achiziționa surplusul

⁴⁴ David OMAND, *Securing the State*, C. HURST & Co Publishers, Londra, 2010, pp. 9-12.

⁴⁵ *Ibid.*

de securitate necesar de la producătorii de securitate. Aceste aranjamente nu necesită transferul fizic de trupe, ci se realizează, în general, prin crearea de alianțe, al căror sprijin este promis în eventualitatea în care securitatea unuia dintre membrii este amenințată⁴⁶. Mandelbaum evidențiază două caracteristici fundamentale ale sistemului internațional. Prima și cea mai importantă este caracterul său anarhic – absența unor forme de guvernare supra-statale, care generează insecuritate pentru actorii ce fac parte din sistemul internațional. Deși nu s-a reușit eliminarea anarhiei, în unele instanțe, statele au încercat să coopereze astfel încât să impună un anumit nivel de ordine internațională. În aceste ocazii, actorii sistemului internațional au promovat politici de securitate colective, denumite astfel deoarece presupuneau fie participarea unei majorități a statelor, fie a celor mai importanți actori⁴⁷. Cea de-a doua trăsătură fundamentală a sistemului internațional este inegalitatea distribuției puterii în interiorul său. Politicile de securitate ale statelor foarte puternice sunt diferite de cele ale statelor slabe, și ambele diferă de cele ale statelor de importanță mijlocie. De altfel, una din ipotezele fundamentale ale cărții *The Fate of Nations* a lui Mandelbaum este că politica de securitate a unui stat este determinată în primă instanță de caracteristicile sistemului internațional, nu de cele ale statului. De aceea, două state care sunt asemănător situate în sistem dar au ordini interne diferite vor tinde să urmeze aceleași politici de securitate. În contrast, statele care sunt similare în plan intern dar diferite în ceea ce privește relațiile lor cu sistemul internațional vor derula politici de securitate diferite.

Cazul României

În România, datorită contextului istoric și a semnificațiilor negative asociate termenului „securitate” s-a utilizat în paralel și conceptul de siguranță națională. Astfel Legea 51/1991 privind siguranța națională a României o definește pe aceasta ca fiind „*starea de legalitate, de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național român, ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil, menținerii ordinii de drept, precum și climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, potrivit principiilor și normelor democratice statornice prin Constituție*”.

⁴⁶ Keith Adley GRANT, „The Indirect Dimensions of Conflict and Cooperation”, 2010, pp. 81-83.

⁴⁷ MANDELBAUM, Michael. *The Fate of Nations. The Search for National Security in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Cambridge University Press, 1998, p. 2-3;

Alte două documente strategice care fac referire la securitatea națională sunt Strategia națională de securitate a României din 2007 și Strategia națională de apărare din 2010, ambele documente fiind adoptate de către CSAT, dar neaprobat în Parlament.

În comparație cu Legea 51/1991, atât strategia din 2007, cât și cea din 2010 oferă o definiție cuprinzătoare a securității naționale, în spiritul Școlii de la Copenhaga, incluzând o multitudine de domenii precum: *“starea de legalitate; siguranța cetățeanului; securitatea publică; prevenirea și contracararea terorismului și a altor amenințări asimetrice; capacitatea de apărare; protecția împotriva dezastrelor naturale, degradării condițiilor de viață și accidentelor industriale. Securitatea națională se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă și militară, prin activitatea de informații, contrainformații și securitate, precum și prin gestionarea eficientă a crizelor, în conformitate cu normele de conduită ale comunității europene și euroatlantice și prevederile dreptului internațional”*⁴⁸.

Deși o astfel de definiție prezintă unele avantaje, deoarece merge dincolo de sensul pur militar al conceptului securitate, înglobând o multitudine de alte domenii, cu impact semnificativ asupra stării de securitate: energie, mediu, sănătate etc, ea prezintă unele probleme în procesul de implementare. Astfel, așa cum sublinia Buzan, extinderea fără precedent a sferei securității naționale poate favoriza apariția unor abuzuri din partea factorilor decizionali. Mai mult decât atât, o astfel de definiție atotcuprinzătoare îngreunează și atribuirea rolurilor în cadrul sistemului național de securitate.

3. Intelligence și securitate

„What the leaders are called upon to do in a chaotic world is to shape their organization through concepts not through elaborate rules and structures (G & E. Pinchot – The End of Bureaucracy and the Rise of the Intelligent Organization, 1993)”

Așa cum am văzut și cum este descrisă și în Strategia de Securitate Națională conceptul de securitate națională se realizează pe lângă măsurile din domeniul politic, economic, social, etc. și prin intermediul activității de informații, contrainformații și de securitate.

⁴⁸ Strategia de Securitate Națională a României, 2007, p. 7.

În ultimele decenii studiul intelligence-ului a cunoscut o extindere fără precedent, fiind deschise noi și variate direcții de cercetare (definirea intelligence, analiza intelligence, controlul democratic asupra serviciilor de intelligence, eșec și succes în intelligence, transformarea serviciilor de intelligence, revoluția în afaceri de intelligence). Prin această extindere a sferei de cuprindere și a preocupărilor în domeniu la nivel internațional (o dată cu apariția primelor studii în domeniu din afara spațiului anglo-saxon), domeniul a devenit unul tot mai divers. În paralel se observă o îndepărtare a domeniului intelligence-ului de sursele sale fundamentale din domeniul științelor socio-umane: istorie și știință politică, devenind tot mai independent din punct de vedere științific.

În mod tradițional, studiile de intelligence sunt încadrate ca domeniu specializat în cadrul studiilor de securitate, care la rândul lor reprezintă un sub-domeniu al relațiilor internaționale⁴⁹. În acest context apare problema, încă nesoluționată a încadrării intelligence-ului în una dintre următoarele două categorii: disciplină sau doar un domeniu?

Disciplina este definită în Oxford English Dictionary drept „o ramură a învățării sau pregătirii academice”. Domeniile de studii, așa cum sunt definite în cadrul unei discipline academice, oferă cadrul în care se desfășoară programul de studii al unui student, fiind definatorii pentru universul academic. În prezent, există o dezbatere continuă în privința elementelor necesare pentru constituirea unei discipline. Astfel printre acestea se numără: o tradiție a cercetării; o metodologie a cercetării care definește modul în care datele sunt colectate și interpretate, precum și modul de definire a cerințelor pentru ceea ce constituie elemente noi de cunoaștere; și existența unei rețele de comunicații (Gale Encyclopedia of Education).

În ceea ce privește intelligence-ul putem vorbi de o încadrare de tip *outside-inside*⁵⁰. Din punct de vedere al comunității academice, intelligence-ul se apropie de statutul de disciplină academică de sine stătătoare, înglobând mai multe domenii de studii. Cele mai multe carențe se observă la nivelul existenței unei metodologii de cercetare specifice – intelligence-ul utilizează încă multe instrumente din domeniul științei politice (în special din aria studiilor de securitate) și a psiho-sociologiei.

⁴⁹ ERIKSSON, Johan, GIACOMELLO, Giampiero, „Intelligence Studies and the Need for Theory: Strategic and Intellectual Challenges”, *Paper presented at ISA convention*, 2008, p. 4.

⁵⁰ GILL, Peter, PHYTHIAN, Mark, *Intelligence in an Insecure World*, Polity Press, Malden, 2006, p. 1-18.

Pe de altă parte, din punct de vedere al practicienilor intelligence-ului, acesta reprezintă un domeniu de activitate, cunoscut ca intelligence conform terminologiei NATO și informații în terminologia românească.

Au existat și autori care și-au pus întrebări privind oportunitatea și relevanța transformării intelligence-ului într-o știință/disciplină distinctă, având în vedere că fenomenele analizate în cadrul acestuia sunt acoperite și de științele socio-umane, ale căror metode, de altfel, le utilizează și intelligence-ul. În opinia lui Random, dacă ne dorim ca intelligence-ul să devină o știință separată, trebuie ca în cadrul comunității de intelligence să se acumuleze o bună cunoaștere a metodelor științifice, tehnicilor și principiilor științelor socio-umane și să fie studiate modul în care acestea pot fi aplicate în rezolvarea problemelor de intelligence⁵¹.

Astfel, în ceea ce privește intelligence-ul s-a vorbit în unele studii de nevoia unei „revoluții conceptuale”, o nevoie ce pare a fi ignorată de cele mai recente demersuri academice în domeniu. Dezvoltarea noilor tehnologii și restructurarea procesului și comunității de intelligence în vederea facilitării comunicării și schimbului de informații reprezintă etape importante în îmbunătățirea performanței acestui domeniu. Însă cea mai mare provocare o reprezintă nevoia dezvoltării competențelor analitice și a instrumentelor conceptuale, care să permită înțelegerea complexității acestei noi agende de securitate⁵². Tocmai acest tip de dezvoltare conceptuală nu este utilizat în cadrul serviciilor de informații, existând o anumită neconcordanță între sfera operațională și cea academică.

Dacă l-am gândi și proiecta ca un proces ideal dar și în lumea reală, activitatea intelligence contribuie la luarea unor decizii raționale la nivelul unui stat, punând la dispoziția decidenților informații cu caracter unic și ajutându-i să sorteze cantitățile enorme de date din surse secrete și deschise disponibile. Prin scanarea mediului și obținerea informațiilor din surse secrete, o organizație de intelligence se situează în poziția de a dispune de trei instrumente esențiale în procesele decizionale: unul de alertare, unul de pre-avertizare și cel ce asigură analize strategice comprehensive. Astfel, în opinia lui Richard Betts, *„comunitatea de intelligence este setul logic de instituții care oferă ceea ce s-ar putea numi servicii de bibliotecă pentru securitatea națională: ține evidența tuturor surselor, fie ele secrete sau nu și le utilizează într-o manieră coerentă de câte ori decidenții au nevoie de ele”*⁵³.

⁵¹ R. A., RANDOM, „Intelligence as a Science”, Center of the Studies in Intelligence, Studies in Intelligence, vol. 2, no. 2, 1958 https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no2/html/v02i2a09p_0001.htm accesat în 3.12.2013.

⁵² Johan ERIKSSON, Giampiero GIACOMELLO, „Intelligence Studies and the Need for Theory: Strategic and Intellectual Challenges”, *Paper presented at ISA convention*, 2008, p. 3.

⁵³ Joshua ROVNER, *Fixing the Facts: National Security and the Politics of Intelligence*, Cornell University Press, New York, 2011, p. 4.

Pentru a înțelege mai bine această conexiune dintre securitate și intelligence trebuie să parcurgem o etapă de trecere în revistă a unei anumite tipologii a domeniului pentru a fi capabili să proiectăm categoriile de intelligence specifice entităților organizaționale ce le vor avea în responsabilitate.

Proiectarea unei tipologii intelligence de nivel național

„formulating a brief definition of so broad a term as intelligence is like making a microscopic portrait of a continent”

(Martin Bimfort, 1958)

Odată cu dezvoltarea domeniului și disciplinei intelligence, în special după al doilea război mondial și în perioada Războiului Rece, au apărut numeroase clasificări ale domeniului intelligence specifice statelor, organizațiilor de securitate (ex. NATO) și școlilor aferente acestora.

După cum am mai descris acest subiect în lucrările anterioare, conceptul de intelligence nu are o definiție recunoscută de majoritatea specialiștilor din lumea practicienilor și cea academică. Dacă ar fi să ne raliem unei asemenea definiții aș prefera demersul lui Wheaton care spune că este „*un proces, orientat spre exterior care utilizează informații din toate sursele disponibile pentru a reduce nivelul de incertitudine al unui decident*”.⁵⁴

Pentru obținerea unei imagini clare și comprehensive a tipologiei domeniului intelligence este necesară stabilirea criteriilor de clasificare. Astfel, prima descriere tipologică de valoare a fost realizată de către Sherman Kent în lucrarea „*Strategic Intelligence for American World Policy*” în 1949, unde acesta a descris într-o manieră academică concisă, pentru profesioniștii domeniului, tipurile de intelligence bazate pe natura produselor de intelligence, precum și utilitatea fiecăruia. Kent a identificat trei categorii funcționale de intelligence:

1. *descriptiv, de bază* – premisele/baza care prezintă schimbările de zi cu zi fără de care speculațiile cu privire la viitor vor fi cel mai probabil fără înțeles. Include informații despre aspecte care rămân în linii mari neschimbate, precum capacitățile militare, conducători, modele meteorologice regionale, geografie și o mulțime de rapoarte de la fața locului, despre subiecte specifice;

⁵⁴ WHEATON, Kristan J., BEERBOWER, Michael T., „Towards a new definition of intelligence”, *Stanford Law and Policy Review*, no. 319, 2006, p. 8-9.

2. *rapoarte curente (actual)* – similar raportărilor jurnalistice, furnizează planificatorilor intelligence actual despre situația curentă. În timp ce intelligence-ul descriptiv furnizează detalii biografice despre liderii străini, rapoartele curente prezintă ceea ce face azi liderul respectiv;

3. *speculativ-evaluativ* – dedicat activității de prognoză, are rolul de a furniza avertizări factorilor de decizie⁵⁵.

Tot în această lucrare, Kent definește și elaborează conceptul de intelligence strategic. Acesta definește intelligence-ul strategic drept cunoașterea pe care decidenții politici și militari trebuie să o posede pentru a asigura bunăstarea națională. Ca o completare a definiției lui Kent, Adda Bozeman susține că intelligence-ul strategic ar trebui să urmărească, în mod constant, îndeplinirea obiectivelor politice pe termen lung și să ghideze procesul de decizie la nivel tactic, ca răspuns la evenimentele din politica externă⁵⁶, în timp ce Berkowitz și Goodman accentuează importanța contracarării amenințărilor, opinând că intelligence-ul strategic este destinat să ofere oficialilor imaginea de ansamblu a mediului de securitate și proiecții pe termen lung în scopul planificării măsurilor destinate contracarării amenințărilor la adresa securității naționale⁵⁷.

O clasificare a intelligence-ului se face și după conținutul problemei pe care o abordează. Specialiștii domeniului denumesc elementele clasificării ca fiind „componentele intelligence-ului strategic”, respectiv: intelligence biografic; intelligence politic; intelligence sociologic; intelligence militar; intelligence geografic; intelligence din transporturi și telecomunicații; intelligence economic; intelligence tehnico-științific⁵⁸. Această clasificare, utilizată de state democratice occidentale, în special cele din sfera anglo-saxonă, se bazează tot pe proiecția realizată de Kent în 1949, fiind modificată și completată în timp, ajungându-se la forma de mai sus din opt componente.

În cazul României, clarificarea și clasificarea intelligence-ului ar trebui realizată în așa manieră încât să permită alocarea unor roluri clare în cadrul sistemului național de intelligence. Precum s-a văzut în cazul

⁵⁵ Sherman KENT, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton University Press, Princeton, 1949, p. 8.

⁵⁶ A. B. BOZEMAN, *Strategic Intelligence and Statecraft: Selected Essays*, Dulles, VA: Brassey's Inc., 1998, p. 14.

⁵⁷ Bruce D. BERKOWITZ și Allan E. GOODMAN, *Strategic Intelligence for American National Security*, Princeton University Press, Princeton, 1989, p. 4.

⁵⁸ Jacques BAUD, „Encyclopedie du Renseignement et des Services Secrets”, Lavauzelle 1997.

Statelor Unite, suprapunerea responsabilităților și inexistența unor sfere de acțiune bine delimitate conduc la eșecuri de intelligence și consum ineficient și ineficace de resurse.

În ultimele două decenii există o dezbatere în lumea academică de specialitate care pune sub semnul întrebării paradigma intern-extern după care sunt organizate instituțiile statului-națiune și implicit comunitățile și serviciile de intelligence.

În acest context, Robert David Steele propunea aproximativ acum un deceniu reorganizarea comunității de intelligence după doar două agenții de intelligence. Acesta susținea înființarea lor pe baza atributelor fundamentale ale conceptului de intelligence, anume secret și deschis. Recent Steele publica un articol pe aceeași temă în NATO Watch considerând că funcționarea unei Agenții de Intelligence Secret și a unei Agenții de Intelligence Deschis⁵⁹ ar constitui un model mult mai bine adecvat condițiilor și trendurilor specifice erei și societății cunoașterii.

În aceeași idee, Herman observă suprapunerea elementelor dintre intern și extern. În încercarea de definire a intelligence-ului de securitate acesta subliniază faptul că esențial pentru aceste amenințări este că ele acționează intern, mai degrabă decât extern. În practică, intelligence-ul extern și cel de securitate se suprapun, deoarece amenințările externe au componente interne și viceversa – spionajul este străin dar se manifestă ca amenințare internă, iar marea majoritate a organizațiilor teroriste au conexiuni în exterior⁶⁰.

Prin trimitere la *British Security Service Act of 1989*, Herman descrie intelligence-ul de securitate ca fiind protecția securității naționale și, în special, protecția împotriva amenințărilor de spionaj, terorism și sabotaj, activităților agenților puterilor străine, precum și împotriva acțiunilor de schimbare sau subminare a democrației parlamentare prin mijloace politice, industriale sau violență⁶¹. Amenințările interne nu provin neapărat de la cetățenii statului. Mare parte a terorismului și-a declarat caracterul internațional, iar acum migrația internațională pe scară largă îmbină componentele internă și externă ale securității mai mult ca niciodată. De aceea delimitările nu sunt clare.

⁵⁹ Robert David STEELE, articol postat pe blogul Public Intelligence Blog și republicat în NATO Watch la 13 iulie 2013 <http://www.phibetaiota.net/2011/08/open-source-agency-executive-access-point/>

⁶⁰ Michael HERMAN, *Intelligence Power in Peace and War*, The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press, London, 1996, p. 47.

⁶¹ *Ibid.*, p. 47.

Cu toate acestea, intelligence-ul de securitate are unele caracteristici distinctive, respectiv unele asemănări cu forțele de poliție. Tematica detectării unor activități specifice o conduce într-un mod care nu se aplică în aceeași măsură agențiilor de intelligence extern; spre deosebire de acestea nu reprezintă o agenție de diseminare a informațiilor (deși trebuie să fie pe anumite subiecte). Statutul minor al intelligence-ului de securitate în cadrul comunităților occidentale reflectă măsura amenințărilor interne⁶².

În fapt, tipologia activității de intelligence actuală, împărțită pe amenințări interne și externe ne obligă din start să identificăm și să definim două componente principale ale activității de intelligence după aria de interes, acestea fiind intelligence extern și intelligence intern sau intelligence de securitate.

În mod obligatoriu, datorită arhitecturii apărării de tip ministerial / departamental din toate statele lumii, o a treia componentă o reprezintă intelligence-ul de apărare sau militar așa cum este descris de o serie de specialiști și apare în doctrinele naționale de intelligence, în special în modelele anglo-saxone.

La acestea trei am putea adauga o componentă care să includă intelligence-ul ce integrează și valorizează informațiile din toate sursele, la nivel național, ce apare sub denumirea de intelligence de securitate națională.

Ținând cont de specificitățile sistemului românesc, de arhitectura relațiilor internaționale dintre statele și instituțiile existente la nivel mondial și urmărind asigurarea unei delimitări necesare între instituțiile de specialitate implicate în asigurarea securității naționale ar rezulta următoarele categorii de intelligence:

a. intelligence de securitate națională – este intelligence obținut din analiza informațiilor din toate sursele; acesta acoperă toate activitățile derulate în vederea asigurării securității și apărarea intereselor naționale împotriva amenințărilor sistemice de ordin intern și extern;

b. intelligence extern – se referă la activitățile derulate în vederea asigurării securității naționale împotriva riscurilor și amenințărilor provenite din exterior;

c. intelligence de apărare – este intelligence-ul militar și cuprinde toate activitățile de intelligence derulate în domeniul apărării naționale;

⁶² *Ibid.*, p. 48.

d. intelligence de securitate – cuprinde activitățile de asigurare a securității naționale împotriva amenințărilor interne, indiferent de natura și originea acestora, chiar dacă își au originea în plan extern.

În acest moment, având cele patru tipuri de intelligence grupate după aria de interes este necesară identificarea componentelor de nivel strategic care le alcătuiesc pentru a avea o imagine cuprinzătoare asupra responsabilităților ce revin entităților organizaționale din cadrul unei comunități de intelligence.

În acest moment, trebuie să vedem dacă pe lângă componentele clasice de intelligence strategic, enunțate inițial de Kent și dezvoltate de agențiile de intelligence în ultimele decenii, nu ar mai exista și alte elemente noi de nivel strategic care ar putea accede la statutul de „componentă strategică” în era și societatea cunoașterii. Acesta este subiectul următorului demers pe calea unei construcții doctrinare de intelligence specifice erei și societății cunoașterii.

Bibliografie

1. Ayoob, Mohammed , „The Security Problematic of the Third World”, *World Politics* 43:2, ianuarie 1991.
2. Barger, Deborah, „Toward a Revolution in Intelligence Affairs”, RAND Corporation, 2005, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf accesat în 10.12.2013.
3. Baldwin, David. „The Concept of Security”, *Review of International Studies* 23, 1997.
4. Baud, Jacques, „Encyclopedie du Renseignement et des Services Secrets”, Lavauzelle, 1997.
5. Bellany, Ian , „Towards a Theory of International Security”, *Political Studies*, 29, 1981.
6. Berkowitz, Bruce D. și Goodman, Allan E., „Strategic Intelligence for American National Security”, Princeton University Press, 1989.
7. Brauch, Hans Gunther, „Reconceptualising Security from National to Environmental and Human Security”, *International Security, Peace, Development and Environmental*, vol. 2, 2003.
8. A. B. Bozeman, *Strategic Intelligence and Statecraft: Selected Essays*, Dulles, VA: Brassey's Inc., 1998.
9. Buzan, Barry., *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century*. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944) Vol. 67, No. 3 (Jul., 1991).
10. Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press.

11. Buzan, Barry. Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations. *Journal of Peace Research*. Vol. 21, No. 2, Special Issue on Alternative Defense (Jun., 1984).
12. Buzan, Barry and Hansen, Lene (2009) *The evolution of international security studies* Cambridge University Press.
13. Bozeman, A.B. (1998) *Strategic Intelligence and Statecraft: Selected Essays*, Dulles, VA: Brassey's Inc.
14. Bruce D.Berkowitz si Allan E.Goodman, „Strategic Intelligence for American National Security”, Princeton University Press, 1989.
15. Buzan, Barry, *People, States & Fear. The National Security Problem in International Relations* Brighton: Harvester Books, 1983.
16. Cox, Jim „*Intelligence: Definitions, Concepts and Governance*. Parliamentary Information and Research Service, Library of Parliament, 2009.
17. Dewulf, Art, Boezeman, Daan, Vink, Martijn and Leroy, Pieter, „The interplay of meaning and power in the science-policy-society triangle: powering, puzzling and co-producing climate change adaptation”, *Knowledge for Climate – Governance of Adaptation to Climate Change – WP4 position paper*, 1998.
18. Eriksson, Johan, Giacomello, Giampiero, „Intelligence Studies and the Need for Theory: Strategic and Intellectual Challenges”, *Paper presented at ISA convention*, 2008.
19. Faruque, Saleha, „Liberal and Realist Theory Perspectives on International Security”, <http://suite101.com/a/liberal-and-realist-theory-perspectives-on-international-security-a325691> accesat în 07.12.2013.
20. George, Robert Z., Rishikof, Harvey, *The National Security Enterprise. Navigating the Labyrinth*, Georgetown University Press, Washington DC, 2011.
21. Gill, Peter, Phythian, Mark, *Intelligence in an Insecure World*, Polity Press, Malden, 2006.
22. Grant, Keith Adley, „The Indirect Dimensions of Conflict and Cooperation”, 2010, http://arizona.openrepository.com/arizona/bitstream/10150/195920/1/azu_etd_11120_sip1_m.pdf
23. Gusti, Dimitrie, *Sociologia națiunii și a războiului*, Ed. Floare Albastră, București, 1995.
24. Haftendorn, Helga. The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security. *International Studies Quarterly*, vol. 35, no. 1, Mar., 1991, p. 3-17.
25. Herman, Michael. *Intelligence Power in Peace and War*. London: The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press, 1996.
26. Hough, Peter, *Understanding Global Security*, Routledge, London & New York, 2008.
27. Kent, Sherman, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton University Press, Princeton, 1949.

28. Lăcătuș, Ștefan, „Precursorii Studiilor de Securitate”, site-ul Centrului de Promovare a Culturii de Securitate, <http://www.cpcs.ro/articol-precursori-securitate1.php>, accesat la 05.12.2013.

29. Lippman, W., *U.S. Foreign Policy: Shield of the Republic*, Little, Brown & Co, Boston, 1943.

30. Malec, Mieczyslaw, „Security Perception: Within and Beyond the Traditional Approach”, *Naval Postgraduate School*, Monterey, iunie 2003.

31. Mandelbaum, Michael. *The Fate of Nations. The Search for National Security in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Cambridge University Press, 1998.

32. Nye, Joseph, Lynn-Jones, S., „International Security Studies: A Report of a Conference on the State of the Field”, *International Security*, 12, 4 Spring: 5–27.

33. Omand, David, *Securing the State*, C. Hurst & Co Publishers, Londra, 2010.

34. Peoples, Columba, Vaughan-Williams, Nick, *Critical Security Studies. An introduction*, Routledge, London și New York, 2010.

35. Pinchot, Gifford, Pinchot, Elizabeth, *The Intelligent Organization*, Berrett-Koehler, San Francisco, 1993.

36. Random, R.A., „*Intelligence as a Science*”, Center of the Studies in Intelligence, *Studies in Intelligence*, vol. 2, no. 2, 1958 https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no2/html/v02i2a09p_0001.htm accesat în 3.12.2013.

37. Rotschild, Emma, „*What is Security?*”, *Daedalus*, vol. 124, nr. 3, vară 1995.

38. Rovner, Joshua, *Fixing the Facts: National Security and the Politics of Intelligence*, Cornell University Press, New York, 2011.

39. Slaughter, Anne Marie, „*International Relations, Principal Theories*”, http://www.princeton.edu/~slaughtr/Articles/722_IntlRelPrincipalTheories_Slaughter_20110509zG.pdf accesat în 07.12.2013.

40. Snyder, Craig (ed.), *Contemporary Security and Strategy*, Palgrave Macmillan, New York, 2008.

41. Ullman, Richard. „Redefining Security”, *International Security*, Vol. 8, no. 1. 1983.

42. Ulusoy, Hasan, „Revisiting Security Communities After the Cold War: The Constructivist Perspective”. *Perceptions*, nr. 8, septembrie-noiembrie, 2003.

43. Waever, Ole, „*Securitization and desecuritization*” în Ronnie D. Lipschutz (ed), *On Security*, Columbia University Press, New York, 1995.

44. Stephen Walt, „The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, vol 35. no. 2. June 1991.

45. Wolfers, Arnold, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962.

46. *Joint Doctrine Publication (JDP) 2-00: Understanding and Intelligence Support to Joint Operations*, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, 2011.

47. *Strategia de securitate națională a României*, 2007.

48. *Strategia națională de apărare*, 2010.